

TEK DUNYA ÇOK İNANÇ
DİYALOĞA FARKLI YAKLAŞIMLAR

Editörler:

Mahmut Aydın & Süleyman Turan

hitabevi

HİTABEVİ YAYINLARI-6
ISBN 978-605-63667-6-5

© Hitabevi, Mayıs 2013
Tek Dünya Çok İnanç | Mahmut Aydın & Süleyman Turan

Genel Yayın Yönetmeni
Erdal Eş

Sayfa Düzeni
Hitabevi

Kapak Tasarımı
Uğur Polat

Baskı
Tarcan Matbaası
Zübeyde Hanım Mahallesi, Samyeli Sokak No: 15
İskitler-Ankara
Tel: 03123843435

Basım Tarihi Mayıs 2013

Hitabevi Basım Yayın Dağıtım /Erdal Eş
Bayındır Sk. No: 27/28
Kızılay-Çankaya -Ankara
Tel: 0312 4355566
erdales@hotmail.com

Gelenekler Arasındaki Karşılaşmayla İlgili Bazı Kitabı Mukaddes Mülahazaları*

Antonie Wessels
çev. Süleyman Turan

Tanrı, her kültürü kendi sahip olduğu hudutları aşmaya çağırır.¹

Konuşması ve eyleminde İsa, insanlar arasındaki bütün ayrılıkçı sınırları aşar: dini (Roma ve Samiriyelilerle temasıyla), ahlaki (fahişeler ve meyhaneciler ile temasıyla), kurumsal (Şabat veya temizlik kurallarına ilişkin), milli ve cinsiyet açısından (Kenanlı ya da Samiriyeli kadın).²

Bu makale, şur soruya cevap vermek için kaleme alınmıştır: Hıristiyanlık ile diğer inanç mensupları arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik mevcut girişimlerimizde Eski ve Yeni Ahit'ten bize yol gösterecek doğrudan ya da dolaylı her hangi bir şey öğrenebilir miyiz? Kitabı Mukaddes, dinlerarası diyalog meselesi üzerine konuşmak için bize nasıl yardımcı olabilir?

Kitabı Mukaddes, çağdaş dünyada modern teologlar tarafından ortaya atılan soruların bir kısmı ile elbette doğrudan olarak ilgilenmez. Yine de Kitabı Mukaddes metinleri, Hıristiyanların öteki inanç mensuplarına yönelik takındığı tavır hakkındaki tartışmalarda elbette kullanılmaktadır. Bazen metinler, Hıristiyan inancının (hatta İsrail ya da Yahudi inancı) diğer dinlere karşı ve hatta onlardan daha üstün olduğuna delil olarak kullanılır. Kitabı Mukaddes, bu noktada Hıristiyanlar ile diğer inanç mensupları arasındaki antitezin altını çizmek ve

* Antonie Wessels, "Some Biblical Considerations Relevant to the Encounter Between Traditions", *Christian-Muslim Encounters*, ed. Yvonne Yazbeck Haddad, University Press of Florida, Florida 1995, ss. 54-64.

¹ Alyward Shorter, *Toward a Theology of Inculturation*, (Maryknoll, New York: Orbis, 1988), 107.

² F. O. van Gennep, *De terugkeer van de verloren vader* (Baarn: Ten Have, 1989), 468.

Hıristiyanlığın kurtuluşa ulaştıran tek yol olduğunu vurgulamak için istismar edilir. Çoğu kez bu bağlamda kullanılan pasajlar şunlardır: “Başka hiç kimsede kurtuluş yoktur. Bu göğün altında insanlara bağışlanmış, bizi kurtarabilecek başka hiçbir ad yoktur” (Elç. İş. 4:12). *Benim aracılığım olmadan Baba’ya kimse gelemmez* (Yuhanna 14:6).

Diğerleri, hem Eski ve Yeni Ahit’in evrensel görünümünü desteklemek hem de dışarıda yer alan insanlara yönelik bir açıklık sağlamak için şu metinleri delil olarak ileri sürer: “Doğudan batıya kadar uluslar arasında adım büyük olacak! Her yerde adıma buhur yakılacak, temiz sunular sunulacak. Çünkü uluslar arasında adım büyük olacak” (Malaki 1:11). “Geçmiş çağlarda Tanrı, bütün ulusların kendi yollarından gitmelerine izin verdi. Yine de kendini tanıksız bırakmadı. Size iyilik ediyor. Gökten yağmur indiriyor, çeşitli ürünleriyle mevsimleri düzenliyor, sizi yiyecekle doyurup yüreklerinizi sevinçle dolduruyor” (Elç. İş. 14:16-17).

Yorumlandıkları şekliyle, bu “evrensel nitelikli” metinlerin önemi ve dinlerarası diyalog bağlamında anlaşılma şekillerindeki farklılıklar, W. A. Visser t’Hooft’un *No Other Name: the Choice Between Syncretism and Christian Universalism*³ ve Paul Knitter’in *No Other Name? A Critical Survey of Christian Attitudes Toward the World Religions*⁴ gibi bazı kitapların başlıkları tarafından yansıtılmıştır. Her iki yazarda eserlerinin adında *Elçileri İşleri*’nde geçen aynı metni kullanır ancak birisi bir soru işareti ilave eder. Dinlerarası diyalog için Kitabı Mukaddes’in önemi ile ilgili tartışma, bu soru işaretinin yokluğu ve varlığı arasındaki alandadır. Bir yanda senkretizmden ve İsa-Mesih’in adının eşsizliğine ihanetten korkanlar bulunmaktadır. Diğer yanda ismin eşsizliğine bağlılığı engellemeyen fakat daha kapsayıcı bir duruş sergileyenler yer almaktadır ki bunlar senkretizme ilişkin daha az kaygı duyarlar.

³ London, 1963

⁴ London, 1985.

Aslında Elçileri İşleri 4:12 (“başka hiçbir ad yoktur”), Hıristiyanların diğer dinlere yönelik ilişkisiyle değil, aksine Petrus ve Yuhanna’nın iyileştirici vazifesi ile ilgilidir. Bu iyileştirmeyi hangi güçle yaptıklarını (Elç. İş. 4:7) soran yöneticiler, ileri gelenler ve din bilginlerinin sorusuna onlar, “Nasıralı İsa Mesih’in adıyla... bizi kurtarabilecek başka hiçbir ad yoktur” (Elç. İş. 4:10, 12) şeklinde karşılık vermişlerdir. Bu cevap, kefaret ya da misyonerlik ile ilintili bir vaaz değil, aksine mahkeme salonunda yapılan bir tanıklıktır. Bu metni, İsa Mesih’in adının Tanrı’nın adıyla rekabet içinde olduğu anlamı vererek okumak da doğru değildir. İsa’nın adı, Tanrı’nın kurtardığı/koruduğu anlamına gelir. “Başka hiçbir ad yoktur”, diğer dinler ve – Buda, Muhammed ya da Musa gibi – diğer isimlere ilişkin bir ifadeyi temsil etmez. Fakat o, kendisi sayesinde kurtuluş elde edilen birinin (İsa’nın kendisi değil, aksine Tanrı) adına saygı gösteren bir tanıklık ve bir deklarasyondur. O, ayrıca Yuhanna 14.6’nın anlamını, Budizm’in sekiz dilimli yolu, İslâmî şeriat ya da Yahudi Tora’sı gibi kurtuluşun diğer yolları ile ilgili bir hüküm olarak anlamak şeklinde dışlayıcı bir tarzda okumaktadır. Bu metin, diğer dinlere yönelik bir hüküm olarak tasarlanmamıştır. Aksine İsa Mesih’in takip ettiği yolun karakteri hakkında itirafsal bir ifade olarak tasarlanmıştır: *the via crucis*.⁵

Kenneth Cragg, bu iki metne dair bazı yararlı yorumlar ortaya koymuştur: “Elçilerin İşleri 4:12’de insanların yöneticilerine hitap eden ve ‘başka hiç kimsede kurtuluş yoktur’ diyen Petrus’tan bahsedebilir ve bunun bütün sorulara cevap veren bir hüküm olduğunu varsayabiliriz. Böyle bir varsayım, şu noktayı gözden çıkaracaktır. Petrus, hepsi Yahudi olan, bir dereceye kadar aynı düşünceyi paylaşan ama Mesihçi beklentisi farklı olan dinleyicilere hitap etmektedir. O, kurtulmanın yolu olduğu hususunda ittifak içinde oldukları bu ümidin, aslında çarmıha gerilen Rab İsa’da gerçekleştiğini doğrulamaktadır. Petrus, sadece paylaşılan bir ümidin kimliğini saptamaktadır. Yoksa Asya’ya özgü bilinmeyen bir olaya dair ön yargıda bulun-

⁵ Bkz. Pinchas Lapide, *Everyone Comes to the Father*.

mamaktadır. Zaten İsa'nın 'Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez' (Yuh. 14:6) sözü ortadadır. Hakikaten biz, oğul vasıtasıyla hem tecrübe hem de dilsel olarak Babaya yaklaşıyoruz. Peki, bu – İbrahim ve Davut yaptığı halde– aksi takdirde hiç kimsenin yaratıcıya, Rabbe yaklaşamayacağını söylemek midir?"⁶

Diğer kültürlerin ve dinlerin mensuplarıyla görüşmeyle ilgili Kitabı Mukaddes metinleri arasında özellikle üçünü ele almak istiyorum: İbrahim ve Kudüs kralı hakkındaki Tekvin 14:18-20, İsa ve Kenanlı kadının hikayesinin anlatıldığı Matta 15:21-28 ve Petrus ve Kornelyus arasındaki karşılaşmayı anlatan Elçilerin İşleri 10:9-29 ve 34-36. Hıristiyan misyonu genellikle "hudutların geçilmesi" olarak tarif edilir.⁷ Bu husus, zikrettiğimiz Eski Ahit hikâyesinde İbrahim'e (Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman geleneklerinde elbette önemli bir yere sahiptir), İsrail ve Filistin arasındaki sınırı geçen İsa'ya ve kilisenin kendisinin üzerine bina edildiği söylenen temel olarak Petrus'a nasıl uygulanacaktır? Bu pasajları yorumlamaya çalışacağım. Daha sonra hem İncil'in diğer dinsel ya da pagan kontekstlere iletimi veya "çevirisi," hem de farklı inanç mensuplarının çağdaş karşılaşmaları için onların öneminin ne olabileceğini sorgulayacağım.

Bir Kenanlı İbrahim'i Takdis Eder (Tekvin 14:18-20)

Tekvin 12:2'de İbrahim'in Tanrı tarafından kutsandığı ve Kenan diyarında kendisine bir kutsama olsun diye Ur şehrinden çağrıldığını okuyoruz. Bu takdis, İbrahim ve Salem (Kudüs) kralı Melchizedek arasındaki görüşme hakkındaki hikâyede de önemli bir rol oynar. Tekvin 14:1, belirli krallar arasında olan bir savaştan ve İbrahim'in yeğeni Lut'un Sodom ve Gomoro kralları tarafından mahkum olarak alınıp götürülüşünden bahseder. İbrahim onları kovaladı, kralları yendi ve Lut'u kurtardı. Geri döndüğünde Kudüs'e uzak olmayan bir yerde Melchizedek tarafından karşılandı ve kendisine misafirperver-

⁶ Kenneth Cragg, *The Christian and Other Religions* (Oxford: Mowbrays, 1977), 79.

⁷ Bkz. Horst Burkler, *Missionstheologie* (Stuttgart: W. Kahlhammer, 1979).

lik adına barışın tesisine katkı sağlayan ekmek ve şarap ikram edildi. İbrahim, böylelikle onun ya da en azından hikayenin anlatıcısının, Melchizedek'in ibadet ettiği El'i, Keldanilerin Ur şehrinden onu çıkaran (Tekvin 12:1) Tanrı Yahve ile özdeş olarak kabul ettiğine⁸ işaret ederek, Melchizedek'i sadece kral olarak değil, kâhin olarak kabul etti.

Tekvin 14:20, İbrahim'in kutsamadan sonra Melchizedek'e her şeyden ondalık verdiğinden bahseder. Elbette çok daha sonra yazılan bu hikâye, şu sebepten dolayı önemli olabilir: Kudüs'ü ele geçirdikten sonra Kral Davut, diğer İsrail kabileleri tarafından sahip çıkılmayan şehri, başkenti ve kültürel ve politik bir merkez yapmayı istedi. Ancak Yebusilerin* önceki kalesi olan Kudüs, İsraililer tarafından uzun zaman yamancı bir şehir olarak görülmüştür.⁹ İsrail halkı bu yüzden sunak ve tahtın birbirleriyle yakından bağlantılı olduğu Kudüs'ü yabancı ve kâfir olarak görmeye alışkıydı. Bunun bir sonucu olarak İsraililerin çoğu, gelirlerinin 1/10'unu Kudüs'teki merkezi mabetten ziyade yerel mabetlere vermeyi tercih etmiştir.

Bu durumda Melchizedek'e ondalık veren İbrahim'in hikâyesinin arkasındaki niyet, Kudüs'teki merkezi mabedin kâhinine ondalık vermek için İsraililere yapılan çağrıyı haklı göstermek için olabilir. Bu yüzden Davut ve Süleyman dönemindeki İsraililer, Kudüs'teki Kenanlılara ait önceki bir mabede ondalık verdiklerinde onlar, İbrahim'in örneğini takip ediyorlardı.¹⁰ Melchizedek'in Eski Ahit'te

⁸ İbrahim (ya da öykünün anlatıcısı)'in El'i Yahve olarak kabul ettiğine dair daha ileri bir anlatım İbrahim'in Sodom kralı ile kantağının hikâyesinde bulunur. Hikâyede İbrahim'in bu Tanrı'ya (El) çok güvendiği anlatılır: "Yeri göğü yaratan yüce Tanrı Rabbin önünde ant içerim" (Tekvin 14:22).

* Kudüs civarındaki tepelerde yaşan ve Kenan'ın üçüncü oğlunun soyundan gelen halkın etnik ismi. Bkz. D. J. Wiseman, "Jebusite", *NBD*, ed. J. D. Douglas, Inter-Varsity Press, Leicester 1997, 545 (ç.n.).

⁹ Bkz. Hezekiel 16:3; "Kökenin ve doğumun açısından Kenan ülkesindensin; baban Amorlu, annense Hititliydi".

¹⁰ Kral Süleyman döneminde Zakok, Kudüs'teki en yüksek kâhin olarak atandı. Melchizedek'e benzerlik tesadüfi değildir. Bir anlamda Davut tarafından fetihinden önce Kudüs'te bir kâhin olan Zakok, fetihden sonra Melchizedek'in kâhinliğini sürdürdü.

zikhredildiği diğer tek yer Mezmurlar 110:4'tür: "Rab ant içti ve caymaz; Melchizedek tertibi üzere sen ebediyen kâhinsin." Böylece kâhin Melchizedek'in saygınlığı Davut'un soyundan gelen krallara aktarıldı.

Yeni Ahit'te İbranilere mektup bu temayı işler. Melchizedek'in isminden "erdemlilik kralı" ve "barışın kralı" olarak söz edilir (İbranilere 7:2). İbranilere mektubun yazarı, Mesihçi beklentilerin Melchizedek tertibinden sonra yüce kâhin olan (İbranilere 7:17) İsa'da yerine getirildiğini kabul etmektedir. Bir diğer ifadeyle, Yeni Ahit'te Kenan kralı Melchizedek'in kâhinliği, daha önemli bir kâhinliğin sembolü ve prototipi olur. İsa ise başlangıçta Kenan kültüne verilen bir kehanetin yerine getiricisi olur.

İsa Hudutları Aşar: İsa'nın Kenanlı Kadınla Karşılaşması (Matta 15:21-28)

Bu hikâye, İsa'nın kendi ülkesi, Filistin'in dışında faaliyet yürüttüğü nadir durumlardan birinden bahseder. Onun kendisi, hiçbir iyiliğin gelmesinin beklenmediği (Yuhanna 1:46) Nasıra şehrinden Galilea bölgesinden geldi. Çoğunlukla doğru olduğu üzere, İsa'nın zamanında "öteki" ya da farklı olarak mütalaa edilen insanlar hor görülürdü. Peki, İsa'nın kendisi bir istisna mıydı? Metnimize göre İsa vazifesi esnasında belli bir noktada Tyre ve Sidon'u (Şimdiki Lübnan) ziyaret etmiştir. Bu noktada bize onun bir Yahudi değil, Kenanlı (ya da Suriye-Fenike ırkından; Bkz. Markos 7:26) olan bir kadınla görüşmesi anlatılmaktadır.

İncil hikâyeleri, İsa'nın Yahudi olmayanlarla özellikle Samiriyeli-lerle kendi ülkesi içinde temas kurduğunu da anlatır. İsa ve Romalı yüzbaşı arasındaki bir görüşmeden haberimiz var (Matta 8:5-13). İncelenmekte olan hikâyede (Matta 15:21-28) İsa, bir adım daha ileri gider ve İsrail'in dışında Yahudi olmayan biri ile karşılaşır. Bu Kenanlı kadın, cinlenmiş kızının adına muhtemelen daha önce işittiği iyileştirici güçlerini kullanması için İsa'dan yardım istedi. İsa'dan belli beklentileri olan Yeni Ahit okuyucuları, başlangıçta İsa'nın onun feryadına çok önemsiz de olsa bir cevap vermeyişi ve havarilerin de çok

nazik davranmayı gerçeğiyle karşılaşınca şaşkın hale gelir. Sinirlenen kadın ona haykırmayı sürdürdü. Havariler, İsa'dan kadını salmasını istediler. O zaman İsa, bazı insanlar tarafından şok edici olarak kabul edilen şu sözleri sarf etmiştir: "Ben yalnız İsrail halkının kayıp koyunlarına gönderildim" (15:24). Fakat bu sözler bile yardım etmesi için yalvararak İsa'nın önüne kapanan kadının cesaretini kırmadı. İsa'nın ona cevabı şu ifadesindeki kadar sert olarak kabul edilebilir: "Çocukların ekmeğini alıp köpeklere atmak doğru değildir" (15:25). Burada bir milletin ya da kültürün insanların kendileri dışındakilere bir tür ön yargılı yaklaşımının önemli bir örneğine sahip olduğumuz iddia edilebilir. Buna rağmen yılmayan kadın bile "Haklısın Rab, ama köpekler de efendilerinin sofrasından düşen kırıntıları yer" (15:27) şeklinde cevap verdiğinde köpek nitelemesine razıymış gibi gözükmektedir. Ondan sonra İsa, "Ey kadın! İmanın büyük! Dilediğin gibi olsun" (15:28) diye cevap vermiştir.

Bazıları bu hikâyeyi, bir kimsenin istediği zaman İsa vasıtasıyla Tanrı'ya yalvarabileceğine ve bu yalvarmanın işitileceğine delil olarak görmüşlerdir.¹¹ Bununla birlikte bu hikâyenin bundan başka bir şey anlatıp anlatamayacağı meselesi olduğu gibi kalır. Acaba sadece İsa'nın Kenanlı kadının hayatını nasıl etkilediği değil de kendisinin de sırasıyla ifade edecek olursak etkilendiği, üzüldüğü ve hatta değiştiğini göstermek metnin amacının bir parçası olabilir mi? İsa ve havarileri, kadından hoşlanmamaya dair kitabı (Kutsal Kiptan kaynaklanan) bir arka plana sahiptiler – ki bu arka plan, İsa'nın kadının yalvarmasına cevap vermede gösterdiği tereddüdü açıklayabilir – (Bkz. Tekvin 9:25, "Kenan lanetli olsun, kardeşlerine kullar kulu olacaktır"). Bu karşılaşmayla İsa'nın o, bir Yahudi; kadın ise Kenanlı olduğu halde kadına yardım edebileceği ve etmesi gerektiği gerçeğinin farkına varması mümkün müdür? Daha direkt ifade edecek olursak, bir kimse bu kadınla karşılaşması vasıtasıyla İsa'nın, imanın sadece İsrail içinde bulunan bir şey olmadığı anlayışa vardığını iddia edebilir mi?

¹¹ Bkz. Karl Barth, *Kirchliche Dogmatik* (Munich: Kaiser Verlag, 1935), 7. Burada o, Martin Luther'in bu etkiye yönelik yorumunu onayladığından söz eder.

Benzer bir şey, İsa'nın kendisinden şu dikkat çekici ifadeyle söz ettiği Romalı yüzbaşı ile karşılaşmasından sonra da olmuş gözükmektedir: "Size doğrusunu söyleyeyim dedi, Ben böyle imanı İsrail'de hiç kimsede görmedim" (Matta 8:10). "Oğul olduğu halde çektiği acılardan söz dinlemeyi öğrendi" (İbranilere 5:8) ve "İsa, bilgelikte ve boyda geliyor, Tanrı'nın ve insanların beğenisini kazanıyordu" (Luka 2:52) gibi Kutsal Kitap ifadelerini dikkate alınca, İsa'nın (başka topraklarda yaşayan başka bir kültür ve başka bir inançtan olan bu kadını da içine alan) insanlarla karşılaştığında tecrübe ettiği şeylerden dolayı bilgelik açısından kesinlikle geliştiğini iddia etmek oldukça mümkün gözükmektedir.

Konukseverlik: Petrus ve Kornelyus Arasındaki Karşılaşma (Elçileri İşleri 10:9-29, 34-36)

"Tanrı'nın insanlar arasında ayırım yapmadığını gerçekten anlıyorum" (10:34). Bu ifade, "Kornelyus'un din değiştirmesibden" bahseden konumuzla ilgili uzun pasajdaki anahtar ifadelerden biri olarak kabul edilmeyi hiç kuşkusuz hak etmektedir. Onun muhtemelen sadece Kornelyus'la değil, aynı zamanda "Petrus'un değişimi"yle de ilgili olduğunu ileri sürmek istiyorum. Başlangıçta Petrus, Romalılar 2:11'deki "Tanrı, insanlar arasında ayırım yapmaz" iddiasına rağmen, İsrail'in diğer milletlerden üstün tutulmasının haddi zatında taraf tutma olduğunu düşünmüş gözükmektedir.¹² "Gerçekten anlıyorum" ifadesi ise, açık bir şekilde Petrus'un yeni bir görüşe ve yeni bir anlayışa sahip olduğuna işaret etmektedir.

Petrus, bu karşılaşma esnasında Simun adında bir dericinin misafiri olarak Yapa'da yaşıyordu (10:6, 9:43). Belki de onun mesleği pis olarak küçümsenen biriyle yaşamayı seçmesi, onu gelecek olan şeye önceden hazırlıyordu.¹³ Pasajda dua esnasında onun aç olduğunu (genellikle dua ve oruç, yeni anlayışlar elde etmek için vesileler-

¹² Bkz. Gerhard F. Kittle, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (Stuttgart: W. Kahlhammer, 1959), 6:780-81.

¹³ Bkz. G. Staehlin, *Die Apostelgeschichte* (Göttingen, 1968); D. E. Haenchen, *Die Apostelgeschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968), 287.

dir) ve onun önüne gökten inen temiz ve temiz olmayan hayvanların üzerinde bulunduğu bir masa vizyonu yaşadığını görüyoruz. Daha sonra o, "Kalk, Petrus, kes ve ye! diye seslenen bir ses işitti (10:12). Temiz olmayan bir hayvanı yeme düşüncesi, Petrus için öyle tiksindiriciydi ki onun soru karşısında derhal verdiği cevap, "Asla olmaz, ya Rab! Hiçbir zaman bayağı ya da murdar herhangi bir şey yemedim" şeklindedir (10:14). Petrus, aynı mesajı tekrarlayan sesi üç kez işitti: "Tanrı'nın temiz kıldıklarına sen bayağı deme" (10:15). Peki bu mesaj, nasıl meşru kabul edilebilir?

Vizyondan sonra Petrus, haddi zatında bir dizi adım aracılığıyla gördüğü ve işittiği şeyin Tanrı'dan geldiğini keşfetmiştir. Bu adımların en erkeni ve belki de en önemlisi, Kornelyus tarafından gönderilen "pagan" elçilere konuksever davranılmasıdır. Petrus, onları misafirleri olarak kabul ederek gece için konuk etti (10:23). Orta Doğu'da konukseverlik, kutsal bir iştir. "Konuksever olmaktan geri kalmayın. Çünkü bu sayede bazıları bilmeden melekleri konuk ettiler" (İbrani-ler 13:2). Tanrı'nın kendisi misafirde mevcuttur. İncil, İsa'nın en üstün öncelikleri konukseverliğe verdiği dair referanslarla doludur. Örneğin vergi memurları ve günahkârlar arasındaki kendi misafirliği (Luka 5:27-32), İyi Samiriyeli'nin konukseverliğinin anlatıldığı bölüm (Luka 10:25-37) ve Kralın şöleninin hikayesi (Matta 22:1-14). İsa'nın adımlarını takip etmek için Petrus'un bu tarz bir konukseverlik göstermeye de gereksinim duyduğu açıktır.

Petrus, misafirlerini konuk ettiği zaman "pagan" Kornelyus'un Tanrı'nın ona (Petrus'a) yönelik inisiyatifi için vasıta olarak hizmet eden biri olduğunu keşfetti. Petrus'un bundan sonraki sonraki adımı, Misafirlerle birlikte kendisinin misafir olmasına vesile olan Kornelyus'a gitmekti. Yahudi olmayan birinin evine girmek, Galatyalılar 2:11-21'de anlatıldığı üzere Petrus için kuşkusuz zordu. Fakat Tanrı, yaşadığı vizyon esnasında Petrus'a "hiç kimseye bayağı ya da murdar dememesi" gerektiğini gösterdi (Elç. İş. 10:28). Bu yüzden Petrus,

Kornelyus'la konuşmasında çağrıldığı zaman "itiraz etmeksizin" geldiğini söyleyebildi (10:29).

Gelen misafirleri konuk ettikten ve kendisi Kornelyus'a misafir olduktan hemen sonra Petrus, "Tanrı'nın insanlar arasında ayırım yapmadığı" ve "kendisinden korkan ve doğru olanı yapan kişiyi ulusuna bakmaksızın kabul ettiği" (10:34-35) anlayışına ulaştı. Petrus'un vaazının içeriği, "pagan" elçilere önce ev sahipliği yaptığı daha sonra ise misafir olduğu tecrübesi tarafından şekillenmiştir. Petrus, daha bu sözleri söylerken Kutsal Ruh, konuşmayı dinleyen herkesin üzerine indi. Petrus ile birlikte gelen Yahudi imanlılar, Kutsal Ruh armağanının öteki uluslardan olanların da üzerine dökülmesini şaşkınlıkla karşıladılar. O zaman Petrus, onların İsa Mesih adıyla vaftiz olmalarını buyurdu (10:44-47).

Sonuç

Yakın zamanda yazdığı hacimli eserinde Sri Lankalı teolog Aloysius Pieris, Hıristiyanlık dışındaki dinler üzerine yapılan Batılı teolojik tartışmalarda bulunan şu üç unsurun karşılıklı etkileşimini ikna edici bir şekilde tasvir eder: 1) dinsel diyaloga akademik ve felsefi yaklaşım; 2) Hıristiyanlık dışı düşüncenin, Hıristiyanlık lehine enstrümantal ya da apolojetik kullanımı; 3) kilisenin güçlü bilinci.¹⁴ İlk dönem kilisede diyalog, temelde Yunan dini uygulamalarından ziyade, Yunan düşüncesine; "pagan" dininden ziyade "pagan" felsefeye göre yürütüldü. O zaman Hıristiyanlığın kendisi aracılığıyla felsefeyi vasıta olarak kullanmayı öğrendiği bir gelenek ortaya çıkmıştır. Sonuçta Yunan kültürüyle diyalojik temas, Hıristiyanlığın politik bir güç olarak ortaya çıkması ile aynı dönemde gerçekleşmiştir. Bu, Hıristiyanlığın Avrupa'da yayılışının onun otoritesinin yayılışıyla aynı dönemde olduğu ve böylelikle kilisenin "inkarnasyon ile ilgili pratik" için başlangıçtaki coşkunluğunu yitirdiği anlamına gelmekteydi. "Diyalog ve sürekli inkarnasyon için duyulan daimi gereksinim, hissedil-

¹⁴ Aloysius Pieris, *Love Meets Wisdom: A Christian Experience of Buddhism* (Maryknoll, N.Y.: Orbis, 1988), 23.

lecek şekilde kesildi.”¹⁵ Daha sonra İslam’la olan çatışma ve savaş, kilisenin diyalogdan vazgeçme fikrini destekledi. XVI. yüzyılda büyük misyon döneminin gelişile kilise, aynı tutumu (İslam ve Avrupa paganizmi ile karşılaştırıldığında benimsediği) Asya dinlerine yönelik de takınmıştır.¹⁶ Greko-Romen kültürünün dini yönlerine saygı gösteren ilk dönem kilisenin negatif tutumunun nedenlerinden biri, Eski Ahit’in diğer dinleri kabul etmediğinin varsayılmasıdır.

Eski Ahit metninin dikkatli incelenmesinin çağdaş dinler teolojisi için çok önemli olmasının nedeni budur. Kitabı Mukaddes, dinlerarası diyalog tartışmaları bağlamında kullanıldığında diğer tanrılar ve dinlerin, peygamberlere ait mesaja tezat olduklarını vurgulamak için genellikle Eski Ahit’ten alıntılar yapılır. Örneğin Baal’a güvenmeye, peygamber Hoşea tarafından şiddetle karşı çıkarılır. İlyas peygamber ve Baal’ın kâhinleri arasındaki Karmel dağındaki karşılaşma da meşhurdur (1. Krallar 18:20–46). Ancak realitede İsrail’in inancı ile Eski Ahit’te daima negatif olarak göz önünde bulundurulmayan İsrail inancının dışındaki dinsel çevre arasında bir etkileşimin olduğunun farkında olmak önemli bir husustur. Kenneth Cracknell, sadece çevresel arkaplana karşıt bir şey olduğunda kendini gösteren Eski-Ahit’in “farklı fikirleri”ne haklı olarak işaret eder. “Hepimiz Eski-Ahit’in meydana geldiği çoğulcu ortamın son derece farkındayız. Buna rağmen pek çok inancın ve dinsel geleneğin olduğu bir dünyanın sahip olduğu teolojik anlamlara şimdiye kadar (Eski-Ahit’i şekillendirenlerin kendileri de dâhil) çok az ilgi gösterilmiştir. Onlar, Tanrı’nın İsrail’deki eylemi ile onun ‘bütün dünyayı yargılamak suretiyle’ insanlığa yönelik yaratıcı, kurtarıcı aktivitesi arasındaki ilişkiyi nasıl kavradılar?”¹⁷

Aslında Eski Ahit, olası bir senkretizme yönelik genellikle varsayılandan daha büyük bir açıklık ve daha az “endişeli” bir tutum sergi-

¹⁵ age, 22.

¹⁶ ay

¹⁷ Kenneth Cracknell, *Towards a New Relationship: Christians and People of Other Faith* (London: Epworth, 1986), 44.

ler. Malaki 1:11'de "Her yerde benim ismime buhur yakılacak" ifadesini okuyoruz. Naaman'ın hikayesi (II. Krallar 5:17-19), Rimmon mabedine gireceğini itiraf ettikten sonra Naaman'a barış içinde girmesini söyleyen İlyas peygamberden söz eder. Rimmon ismi, Akkadça Ramanu'ya kadar geri dayanır, Babil'in fırtına tanrısı, Hadad Rimmon, Suriye kültürüne ait Tanrı Hadad (ayrıca Baal-Shamem ya da Baal diye de isimlendirilir) ile bağlantılıdır. İlyas'ın Naaman'a cevabı, putperestliğe yönelik bir tür itiraf olarak ve böylelikle (şayet bu tasvip edilmezse) en azından senkretizme yönelik bir tür tolerasyon şekli olarak yorumlanabilir mi?

Karl Barth'a göre Melchizedek gibi Eski-Ahit figürlerinin bazıları, sadece bir "misyon objesi" ve mesaj değil, aksine ısrarla söylenecek önemli bir şeye sahip yabancılarıdır. Barth'a göre onlar, Tanrı'nın namına bir tür görev ve misyon ile uğraşmışlardır.¹⁸ Kenanlı Melchizedek'den başka Balam (Sayılar 2-24); İbranilere mektubun yazarı tarafından imanlılar arasında zikredilen (11:31) ve Yakup tarafından örnek olarak verilen (Yakubun Mektubu 2:25) Fahişe Rahab (Yeşu 2:12); Davut ve İsa'nın soy kütüğünde bir anne olarak zikredilen Moablı Rut; İşaya kitabında bir çoban olarak zikredilen Pers kralı Hüsrev (Cyrus) (44:28) ve Koreşe mesihi (İşaya 45:1) de bu bağlamda zikredebilir.

İbrahim'i takdis eden Kenanlı'nın hikâyesi, İsrail'in Kenanlılarla ilişkisini ve Kenanlılara ait dinsel bağlamın negatif olmadığını, ayrıca seküler dünyanın ve önceden var olan "pagan" dinlerin pozitif katkısını gösterebilen bir örnektir. Bize dinin hiçbir zaman Tanrı tarafından yeni ve saf bir yaratma olmadığı, aksine "Tanrı'dan gelen yeni esinler altında oluşan bir sentez" olduğuna dair bir mesaj verilmiştir.¹⁹ Baal'a yönelik ilişkinin genellikle karşıt şekilde olduğu ancak El'e yönelik inanç için aynı durumun söz konusu olmadığı doğru-

¹⁸ Karl Barth, *Kirchliche Dogmatik*, vol. 2 (Zurich, 1948), 469-70.

¹⁹ Caroll Stuhlmueller, (Cracknell'in eserinde zikredilmiştir). Bkz. *Towards a New Relationship*, 36.

dur.²⁰ Kenan bölgesi, İsrail'in inancının ifade edilmesi ve sunulmasında büyük bir etkiye sahipti.²¹

Eski-Ahit, "diğer tanrılarla" karşılaşma ve onlara direnmeye yönelik elbette tutarlı peygamberi eleştiri içerir. Ancak bu, Kenan bölgesine ait bütün kültür ve dinin reddedildiği ya da Kenan diyarından hiç bir iyi hususun ortaya çıkmayacağı anlamına gelmez. İsrail'in inancı ile Kenan kültürü arasında hem devamlılık hem kesinti mevcuttur. Kenan bölgesi, sadece kültürel ve edebî²² anlamda değil aynı zamanda İbrahim'in Melchizedek ile görüşmesi hikâyesinin gösterdiği üzere bir dinler bölgesi olması açısından, İsrail için bir ilham kaynağıydı.

Karl Barth, Kitabı Mukaddes'te yer alan Melchizedek gibi dikkate değer "pagan" şahsiyetler hakkında şunları ifade eder: Bu yabancıların önemli bir konumda bulunmaları tabii teoloji ya da Tanrı'yla olan herhangi bir tür insan ilişkisi nedeniyle değildir. Dahası onlar, Eski-Ahit'teki konumlarını, kendini onlara büyük Samiriyeli olarak bildiren İsa-Mesih' borçludurlar. Barth'a göre bu yüzden vahyin bu vasıtalarının bizzat kendileri hiçbir öneme sahip değildir. İbrahim olmaksızın Melchizedek, Mesih olmaksızın da İbrahim'den söz edilemez."²³

²⁰ Antonie Wessels, "Biblical Presuppositions for or against Syncretism", *Dialogue and Syncretism: An Inter-disciplinary Approach*, eds. J. D. Gort, H. M. Vroom, R. Fernhout ve A. Wessels, (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1989), 52-65.

²¹ J. C. de Moor, *Uw God is mijn God: over de oorsprong van het geloof in de ene God* (Kampen: Kok, 1988), 80. Moor, Kitabı Mukaddes'in Yahudi olmayan dinlere yönelik tutumlarını ortaya koyar. P. Rossano ise kitabında şunları ifade eder: "Kitabı Mukaddes, saf din formları ya da antlaşma Tanrı'sının inancıyla uzlaştırılabilir formlarla karşılaştığında onları hoş karşılar ve onlarla iyi geçinir: Yahudi olmadıkları halde takdir edilen ve övülen Melchizedek, Yetro ve Eyüp'ün hikâyelerinden bahsetmek yeterlidir." Bkz. P. Rossano, "Lordship of Christ and Religious Pluralism", *Bulletin of Secretariat for Non-Christians* 15, no. 1, (1980), 25-26.

²² Bkz. T. Worden, "The Literary Influence of the garit Fertility Myth on the Old Testament", *Vetus testamentum* 3 (1953), 173-97.

²³ Barth, *Kirchliche Dogmatik*, 2, 470.

Benim görüşüme göre Barth'ın (Kitabı Mukaddes'in her bir kitabının bağımsız anlamını görmezden gelen ve Eski Ahit'in manasını kendi literal düzleminde değerlendirmeyen) tutumu, oldukça dar kapsamlı Kitabı Mukaddes yorumlama metodunu gerektirir.²⁴ Barth tarzı yorumlamada bir kimse, Tekvin hikâyesine göre İbrahim'in Kenanlı bir kâhin kral tarafından kutsandığı gerçeğine hakkıyla dürüst davranamaz.

Kornelyus'un hikâyesine gelince; bir kimse hikâyeden konukseverliğin, Hıristiyanlar ile diğer kültür ve dinlerin mensupları arasındaki uygun ilişkiyi anlamaya yönelik en önemli anahtar düşüncelerden biri olduğu sonucunu çıkarabilir. Petrus ile Kornelyus arasındaki karşılaşma, "değişme"nin öngörülen bir şey olmadığını, aksine beklenenden farklı bir şekil ve yön alabileceğini gösterir. Dinlerarası temas, hitap edenler ile hitap edilenler arasında (muhatapların birbirlerinden bir şeyler alıp verdiği diyalektik) bir etkileşimi içine alır.

En son kitabında²⁵ Lesslie Newbiggin, Kornelyus'un hikâyesinin mesajının misyoneri yaklaşımın gereksiz olduğu şeklinde anlaşılması gerektiği noktasında ısrar eder. Hikâyenin anlattığı şey, Kornelyus'u Hıristiyan yapan ve kilisenin kendi müjdesine yönelik sahip olduğu anlayışını çarpıcı biçimde değiştiren radikal tecrübe için fırsatın sağlandığıydı. Bu doğru olabilir. Fakat anlatılmak istenen şey şudur; Kornelyus'un elçileri Petrus'a gitmek suretiyle ilk adımı atmışlardır. Petrus, ise kendilerini etkileyen birkaç olaydan sonra (üç kez tekrarlanan vizyon, "yabancı" ve "pagan" misafirlere ev sahipliği yapması ve kendisinin misafir olması) İsa'nın hikâyesini anlatmaya girişmiştir. Kornelyus'u Hıristiyan yapan radikal tecrübe, Petrus için (ve Petrus'un üzerine bina edilen kilise için) de aynı derecede radikal bir tecrübeydi. Kenneth Cragg, "(Şayet böyle söylenebilirse) Petrus'un ilk Gentileli vaftizini gerçekleştirdiğini" ifade etmiştir.²⁶

²⁴ K. H. Miskotte, *Als de goden zwiggen: over de zin van het oude testament* (Amsterdam, 1956), 189.

²⁵ *The Gospel in a Pluralistic Society* (Grand Rapids: Eerdmans, 1989), 168.

²⁶ *Paul and Peter: Meeting in Jerusalem* (Bible Reading Fellowship, 1980), 69.

Sonuç olarak bir kimse, Kenanlı bir erkek (Melchizedek) ya da Kenanlı bir kadından iyi herhangi bir şey öğrenilebilir mi? diye sorabilir. İbrahim, Kenanlı bir kâhin tarafından takdis edilmiştir; İsa Kenanlı bir kadından öğrenmiştir; Petrus ise, dindar da olsa Gentile biri sayesinde Tanrı'nın insanlar arasında ayırım yapmadığı düşüncesini öğrenmiştir. "Değişme"nin karşılıklı bir süreç olduğu görülecektir. Bu süreç vasıtasıyla insanlar, Tanrı'nın rahmetinin herkese ulaştığını öğrenir. Kenanlı adam, Suriye-Fenike ırkından olan kadın ve Kornelyus, misyoneri değiştirme, harekete geçirme, dönüştürme ve kutsama noktasında aktif örneklerdir. Tanrı'nın İbrahim'i ilk kutsaması, başka birinden ikinci bir kutsama almasını engellemez. Şayet bu, bütün inananların babası olan İbrahim için doğruysa, diğer inançların mensuplarıyla karşılaşmalarında onun adımlarını takip etmeyi isteyenler için hayli hayli böyle değil midir?